

Péntek Imre

Nőművészeti párhuzamok – külső és belső utazások

Sass Brunner Erzsébet és lánya: Ezerarcú Japán és Verebics Katalin portré-kiállításáról

(Képzőművészetek Háza, Nagykanizsa – Városi Kiállítóterem, Zalaegerszeg)

A „második nem” egyre meghatározóbb szerepet játszik a művészetekben. Talán a leglátványosabb az előretörésük a képzőművészet terén. A női identitás keresésének és kifejezésének programja a hetvenes évektől karakteres vonulat lett az alkotói szándéknak, mely törekvések végül – nálunk Magyarországon – a „nőművészet” disciplinájának létrehozásával nyerték el legalitásukat. Persze, mit értünk azon a bizonyos „női principiumon”, amelyet ezek a sajátos művek visszatükröznek? Avonzás és a taszítás kettős viszonyrendszerében jelennek meg azok a tartalmak, amelyek a női vizualitás lehetőségeinek körét meghatározzák. A vonzó nőkép helyett az alávetettség, a férfi „vágytárgy”-passzívítás elutasítása jelenik meg meghatározó, karakteres jegyként. Ennek része a vonzás helyett a taszítás, a karikírozás, a túlzó-groteszk hatáskeltés eszközeivel való élés, mely a férfi erotikus vágyát „zárójelbe”, nevetségessé teszi. A női test többé nem a szépség-erotika szinonimája, hanem ormótlan, vaskos hústömeg, riasztó látványosság. A „dekreáció” szintén jellegzetes módszere az „elriasztásnak”: a női testkép egységének, összhatásának megbontása. A rész(let)ek önállósulása, helyettesítő jellege. A bensőség radikális elutasítása, a „kívüliség” felvállalása, mind azon szempontoké, melyeket a hagyomány és kultúra kiteszít magából, mint a tabu, kizárás, a kísértés. A női szubjektum önálló képviselőre tör – a képzőművészet terén is. Elfogadásuk, sőt, sikerük – kétségtelen. Oly

annyira, hogy nem csak a jelen művészeti diskurzusát határozzák meg, hanem „felfedezik” a múltat, előképeket, elődöket keresnek (és találnak) mai törekvéseik igazolásául. Keserű Katalin, a téma egyik legjobb ismerője így ír erről: „...elkezdődött múlt női művészeinek felkutatása és értékelése, azaz sorsuk, tanulmányaik, szakmai pályafutásuk, fogadtatásuk vizsgálata...Műveik összegyűjtése és elsősorban a kortárs alkotások vizsgálata arra is felhívta a figyelmet, hogy olykor a női alkotók témavilága, alkotómódszere, eszközei különböznek a művészettörténeti kánonokban leírtaktól, és esetenként indokolják a szóbeli megkülönböztetést is, amit a nőművészet fogalmával fejezünk ki. A nőművészet-kutatással együtt az életrajzi adatokkal összefüggő feltárás ismét létjogosultságot kapott, az esztétikai megközelítés mellett”. (Lüktető rend, Kortárs, 2008/7. sz.)

Mindez azért jutott eszembe, mert a múlt hónapokban két kiállítás nyílt térségünkben: láthattuk Nagykanizsán, Kiskastély, Képzőművészetek Háza, Sass Brunner Erzsébet és lánya, Brunner Erzsébet japán képeit, és a zalaegerszegi Városi Hangverseny-és Kiállítóteremben pedig Verebics Katalin portréit. A szakirodalom szerint a magyar nőművészek a harmincas években egyesületbe tömörültek, köztük ilyen ismert neveket találunk, mint Sztéhló Lili, Bartoniek Anna, Járitz Rózsa és mások. Sass Brunner Erzsébetet és lányát nem találjuk köztük. Talán az

is közrejátszott ebben, hogy – bár voltak magyarországi kiállításai –, a harmincas években már Indiában dolgoztak, elképzeléseiket ebben a távoli, egzotikus országban valósítva meg. Sass Brunner Erzsébet főként tájképeket, csendéleteket és utcaszíndarabokat festett, míg lánya, Erzsébet fő műfaja a portré, a zsánerkép volt. Főképp ez a lehetőség kínál összehasonlítási lehetőséget, némileg a nőművészet dimenzióiba helyezve a két portréista teljesítményét, világlátását.

Sass Brunnerékat a külső utazás, az ismeretlennel – a spirituális közeggel – való találkozás, azonosulás motiválta. A buddhista megvilágosodás igénye. Az anya a táj lenyűgöző formációiban, fényjelenségeiben a misztikus azonosulás terepét, meditációs objektumát látta, a fiatal Brunner Erzsébet nem tudott betelni a különböző karakterekkel: érdeklődése azonban nem szociális érzékenységből fakadt, sokkal inkább az a változatosság nyugtázta le, amelyet a kontinensnyi ország felkínált ecsetje számára. Később, 1935 és 37 között, Japán témákra hangolódtak rá, hasonló érzékenységgel, mint Indiában. Az Ezerarcú Japán című időszakos kiállítás, erről a korszakokról ad érzékletes képet. Az a kettős szereposztás, amit anya és lánya kialakított, itt is érvényesül. Míg Erzsébet asszony a benne szunnyadó természetvallás rajongásával, ősi animizmusával festi a japán tájat (Sziklák a tengerparton, Sziklák és hullámok), vagy lerója hódolatát a Fujiyama – a japánok szent hegye – előtt, addig leánya emlékezetes portrékon örökíti meg a halászlányt, az anya és gyermeke összetartozását, de

Sass
Brunner
Erzsébet:
A kolostor
kertje
-Koyosan
-1936.

Brunner
Erzsébet:
Toshiko
Sekiya
portréja
- Tokyo
- 1935.

egyik legszebb, legemberibb megnyilatkozása, amikor mélyen megrendítő portrét fest a ráncokkal szabdalta arcú idős asszonyról, annak bölcs tekintetéről. (Idős hölgy) Sass Brunner Erzsébet is közel került a japánok szívéhez, amikor érzékeny ecsetvonásokkal, jellegzetes színvilággal vászonra vitte a kultikus témát, a megújulás, a tavasz szimbólumát, a Cseresznyevirágzást.

Mégis, miként tekinthetők nőművészeti előfutárnak az indiai-japán „álmjárók”? Elsősorban magatartásuk, szelíd lázadásuk, önkéntes kivonulásuk az európai kultúrából teszi őket azzá. (Ne feledjük, mindketten Gandhi önellátás-elvének, erőszakmentességének hívei voltak.) S még valami – ez főként Brunner Erzsébetre vonatkozik –: a női munkák, a női intimitás ábrázolása. Az alázatos szenvedély, mely az alantasnak tekintett, köznapi tevékenységet képes heroikus magasságokba emelni. A női intimitást, bensőséget pedig csak az tudja így megjeleníteni, aki ezt legmélyebben, a vele született affinitás által ismeri. Mindenesetre, az ornamentális, dekoratív festői mód, mely stílust még itthon alakították ki, megteremtette az alapot ahhoz, hogy két kultúra között hidat, átjárást tudjanak teremteni. S ha semmi más, ez már óriási érdemük. S előbb-utóbb el kell készülnie egy átfogó, teljességre törekvő kiadványnak, amely ezt kivételes, izgalmas – kettős – művészpályát feltárja, szakmailag, és a nagyközönség előtt is hozzáférhetően.

■ **Verebics Katalin** – mint a modern nőművészet fiatal reprezentánsa – belső utazásokat végez – önmaga körül. Narcisztikus volta önmagát, egyéniségét, alkatát, testét (lelkét) tekinti kimeríthetetlen témának. Úgy izgató, hogy elutasítja – az erotikus kihívást, megközelítést. Szépséget mutat, de „meggyötört”, eltorzított szépséget. Maszkot ölt, védőfesték-réteg mögé bújjik, hogy megvédje legvalódibb benső énjét. Azokat a női titkokat, amikre a férfiak méltatlanok. A brutalitás és megalázás (meggyalázás) anyaga ő, aki a saját magát

taszítja a pokolbéli mélységekbe, hogy onnan támadjon föl – diadalmasan (sikeresen). A hús szakralitását kutatja, végtelen eltökéltséggel. Áldozatot mutat be, a végesség Istene előtt.

Fauvizmusa – megszelídítésre vár. Zalaegerszegi kollekcója, éppen erről a megszelídült lelkületről adott meggyőző portré-sorozatot. A műfaj határait több módon is kitágítva.

A szürrealis jelenetezés, (ön)élve boncolás, az áthatások játéka épp úgy fellelhető képein, mint a bravúrosan megoldott, fotórealista, a fiatal arc dinamikáját (szépségét) fitogtató démonikus csábító póza. Jó példa erre a Római önarckép. Az öntudatos magabiztosság vonásai épp úgy megjelennek, mint a melankólikus önfeladásé. A játékos „ütöztetés” modellje az Izland és Róma – a jég és forróság szélsőségei között „gázoló” feminin szuperman. Háttakt-variációi – pöttyökkel – a nem szeplőtlenység állapotának kihívó deklarációi. S miközben zajlanak ezek a vad, „alvilági kísértések”, megjelenik a Bárány, a szelídség, a megváltás szimbóluma. (Bárányom) Festői és rajztudásának, atmoszféra-teremtésének lenyűgöző megvalósításai a Bence hegedül, vagy a Hegedűs –II. Verebics Katalin „szemeremes vadsága”, ebben a visszafogott portré-sorban is arról győzött meg, hogy a fiatalabb nemzedék egyik legígéretesebb tehetsége. Aszkétikusan szűkre szabott képi világa is káprázatos gazdagságot vonultat fel. Úgy gondolom, még nagy tartalékai vannak, mert kifejező eszköztára gazdag, hihetetlen, sokkoló váltásokra képes. Arnulf

Kettős önarckép
- olaj, vászon

Rainer emlegetik vele kapcsolatban, aki body art szentje és mártírja volt, nekem inkább Francis Bacon jut eszembe. Aki a figuralitás megújítására törekedve, végezte káprázó színekkel és túlfomálással telített kísérleteit. Verebics Katalin feminin firtorai – a férfi magasabbrendűség világának – őszinték, hitelesek és fájdalmasan célba találnak. Ezért hatásosak.

Nőművészeti analógiákat, párhuzamokat kerestünk, s kiváló művészekre találtunk. S mindkét utazás – a külső és a belső – rátalálhat az emberi (női) önismeret eddig felfedezetlen értékeire.

Kék önarckép
- olaj, vászon

